

ZİNCİR MEKTUPTAKİ ÖLÜMSÜZ KANSER HASTASI ÇOCUK

The Immortality of the Child who has Cancer Within Chain Letters

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem KARA*

ÖZET

Bu çalışmada, altı ay ömrü kalan kanser hastası küçük çocuk hakkındaki zincir mektubun neden yıllardır internet üzerinden yayıldığına yanıtı aranmaktadır. Bu amaçla, derlenmiş kanserle ilgili zincir mektuplar, zincir mektup ve efsane türünün özelliklerine göre incelenmektedir. Çalışma sonunda altı ayın, efsane türü sayesinde sonsuz altı aya dönüştüğü ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Hayırseverlik zincir mektubu, efsane, kanser zincir mektubu.

ABSTRACT

In this study, the reason for why the letter about the child who has cancer and six months life, has been diffusing by internet for years is searched. For this aim, collected chain letters on cancer are researched by feature of chain letter and legend genres. At the end of the study it is reached that six months become an endless through legends.

Key Words

Charity chain letter, legend, cancer chain letter.

Giriş

Bu çalışmada, kanser hastası olan ve yaşamak için altı ayı kalan küçük bir çocukla ilgili internet üzerinden yayılan zincir mektuplar konu edilmektedir.

Söz konusu mektupların her biri, kanser hastası küçük bir çocuk olduğunu bildirmektedir. Çocuk ölecektir ancak bizlerin yardımıyla belki hayatta kalacaktır. Bu nedenle internet üzerinden bu mektup(lar) dolaşıma sokulmuş ve dolaşımın sürdürülmesi istenmektedir. Karmaşa da bu noktada başlamaktadır: Mektupta çocuğun altı aylık ömrü kaldığı yazılmaktadır. Ancak, mektup yaklaşık yedi yıldır hem yeniden yazılmakta, hem de yayılmaktadır.

İşte bu çalışmayla kanserli çocuğun geri kalan yaşam süresi olan altı ayın niteliğinin ortaya konması amaçlanmaktadır. *Slow Dance/Yavaş Dans, Ankaralı Genç, 29 Yaşındaki Baba* adları altında

üç grup mektup ve onların değişkelerinden oluşan ve hepsi internet üzerinden e-posta olarak elime geçen toplam 13 mektup incelenmektedir. Bir gönderici ve alıcı olarak hem kendimi hem de yakın çevremi de değerlendirmeye katan diyalojik etnografik bir bakış açısının da temel alındığı metinde, hedefe ulaşmak için mektuplar üç aşamada ele alınmaktadır. Öncelikle mektuplar ana metin ve değişkeler halinde verilerek benzerlik ve farklılıkları belirtilmektedir.¹ İkinci olarak mektupların yapısına odaklanılmaktadır ve öncelikle içerikleri ve ön kavramları üzerinde durulmaktadır. Ardından da yapısal ve göstergebilimsel yaklaşımlardan yararlanılarak (Vladimir Propp 1985; Rifat 1982 ve 1998) mektuplar kişiler ve işlevleri, ikili karşıtlıklar ve kesitleri açısından incelenerek tekbiçimli yapısı gösterilmektedir. Son olarak da küçük çocuğun altı ayının

* Anadolu Üniversitesi Halkbilim Araştırmaları Merkezi Eskişehir.

niteliği efsanenin nitelikleri çerçevesinden değerlendirilmektedir.

1. Zincir Mektuplar

Amerika'da 19. yüzyılın sonlarında², eski edebiyatın bir ürünü olarak ortaya çıkan zincir mektup, kendi kendini tavsiye ederek yeniden üreten, insanların korku ya da dileklerine hitap ederek kopya/değişke metindeki tavsiyelerin hepsini yerine getirenlere para, iyi şans, açık bir bilinç, hayır dua gibi çeşitli ödüller vadeden bir metindir³. Dégh de (2001: 189) şans efsanelerinden olan zincir mektupların, sabit bir metin aracılığıyla bildirilen iyi şansın, arkadaşlar ya da insanlar arasında aktarılarak kurulmuş geniş bir iyi dilekler halkasında sürdürülmesinin sağlandığını, bu nedenle zinciri kıran kişiye de kötü şans getirdiğini söylemektedir. Ona göre (2001: 189-190), zincir mektuplar beş grupta değerlendirilebilir: Dua ile başlayan bir şans mektubu olsa da tavsiyelerine uyulmadığında kötü şans getiren, dua şeklindeki (*invocation*) mektuplar; dünyanın bir yerindeki bir insan tarafından başlatılan ve belirli sayıda insana gönderilerek dünyayı belirli bir sayı kadar dönmesi gereken, bir kaynağı olan (*origins*) mektuplar; sağlık ve mutluluk ödülleri kazananların gönderdiği mutlu bir hikâyeyi konu edinen (*happy story*) mektuplar; mektup zincirini kırdıkları için cezalandırılan insanları konu edinen, mutsuz bir hikâyeyi anlatan (*unhappy story*) mektuplar; sadece iyi şanslar dileyen, çok kısa olan, beraberinde bir yemek reçetesi, posta kartı da gönderilebilen, belirli bir sayıda insana gönderilmesi gereken bilgi ve vaat (*instruction and promise*) mektuplarıdır.

Alıcıların çıkarıp dağıttığı kopyalarla yönetilen zincir mektubun biçim ve içeriğinin, yazılış nedeniyle çok bağıntılı olduğunu söyleyen Daniel W. Va-

nArsdale (2002) ise, zincir mektupları yazılış nedenlerine göre sekiz başlıkta toplamaktadır: Dindarlık, şans, hayırseverlik, dilekçe, para, karşılıklı değişim, parodi/gülünçleme, zincir e-posta.

Çalışmada incelenen mektuplar aslında "toplumsal dayanışma ile var etme" efsanesinin bir parçası ve dünya genelinde dolaşan bir zincir mektup olup VanArsdale'nin *hayırseverlikle* ilgili mektupları arasında yer almaktadır. Bunlardan iki tanesi (*Slow Dance* değişke 1, 4 ve 5) açıkça zincir mektup olmadığını söylemektedir. Ancak mektubun tüm tanıdıklara gönderilmesini, geniş kitlelere ulaştırılmasını isteyerek ve bunu alan her bir kişinin 500 kişiden fazlasına gönderdiğini belirterek aynı zamanda da zincir mektup olduklarını anlatmaktadırlar.

Slow Dance/Yavaş Dans

Mayıs 2001'de elime geçen *Slow Dance* konulu e-posta, daha önce aldığım Türkçe mektupların "ana-babası"dır (*parent*) (VanArsdale 2002). Şiirin başındaki notta, şiirin New York Hospital'da yatan ve sona yaklaşmış bir genç kız tarafından yazıldığı ve tıp doktoru Dr. Yeou Cheng tarafından gönderildiği bildirilmektedir. Mektubun sonunda ise bir doktorun adı ve adresi yer almaktadır. Mektupta ayrıca, "American Cancer Society"nin kızın tedavisi için her gönderici adına 3 sent vereceği de açıklanmaktadır.

This poem was written by a terminally ill young girl in a New York Hospital. It was sent by a medical doctor Dr. Yeou Cheng Ma. Make sure to read what is in the closing statement AFTER THE POEM

SLOW DANCE

*Have you ever watched kids
On a merry-go-round?
Or listened to the rain
Slapping on the ground?
Ever followed a butterfly's erratic flight?
Or gazed at the sun into the fading night?
You better slow down.
Don't dance so fast.*

Time is short.
 The music won't last.
 Do you run through each day
 On the fly?
 When you ask "How are you?"
 Do you hear the reply?
 When the day is done
 Do you lie in your bed
 With the hundred chores
 Running through your head?
 You'd better slow down
 Don't dance so fast.
 Time is short.
 The music won't last.
 Ever told your child,
 We'll do it tomorrow?
 And in your haste,
 Not see his sorrow?
 Ever lost touch,
 Let a good friendship die
 Cause you never had time
 To call and say "Hi"?
 You had better slow down.
 Don't dance so fast.
 Time is short.
 The music won't last.
 When you run so fast to get some where
 You miss half the fun of getting there.
 When you worry and hurry through your day,
 It is like an unopened gift....
 Thorwn away.
 Life is not a race.
 Do take it slower
 Hear the music
 Before the song is over.

PLEASE FORWARD THIS TO HELP LITTLE GIRL. ALL FORWADED E-MAILS ARE TRACKED TO OBTAIN THE TOTAL COUNT.

Dear All: PLEASE pass this mail on to everybody you know. It is the request of a special little girl who will soon leave this world as she has cancer. Thank you for your effort, this isn't a chain letter, but choose for all of cancer. Please send this to everyone you know... or don't know. This little girl has 6 months left to live, and as her dying wish, she wanted to send a letter telling everyone to live their life to the fullest, since she never will. She'll never make it to prom, graduate from high school, or get married and have a family of her own. By you sending this to as many people as possible, you can give her and her family a little hope, because with every name that this is sent to, The American Cancer Society will donate 3 cents per name to her treatment and recovery plan. One guy sent this to 500 people!!! So I know that we can send it to at least 5 or 6. Just think it could be you one day. It's not even your money, just your time!!!
"PLEASE PASS ON AS A LAST REQUEST"

Dr. Dennis Shields, Professor, Department of Developmental and Molecular Biology, 1300 Morris Park Avenue, Bronx, NY 10461

Değişke 1: Elimdeki en eski zincir mektup örneği, Ankara'daki iki farklı üniversitenin e-posta listesinde dolaşarak 1999 Eylül'ünde bana ulaşan *Yavaş Dans* konulu mektuptur. Nerede yaşadığı, hangi ülkeden olduğu bilinmeyen kanser hastası bir kızın son isteği olarak dolaşıma çıkan ve kimin yazdığı anlaşılmayan bir şiiri de içeren mektup, aynı zamanda maddi destek grubu oluşturma görevine de sahiptir.

Mektubun büyük ölçüde İngilizce'deki mektuba benzediği, aralarındaki farklılıklarınsa daha çok çevriye dayalı olduğu görülmektedir. Ancak mektup, kızın erken ölümü yüzünden asla yapamayacağı şeylerin anlatımına yer vermeyerek ve dolaşımını engelleyecek olası kişileri aşağılama iması taşıyan cümlelerle uyarma/tehdit etme yolunu seçmesiyle de İngilizce'deki mektuptan ayrılmaktadır.

Yavaş Dans

Hiç mayıs direğinin çevresinde dans eden çocukları izledin mi?

Ya da yere vuran yağmuru, dinledin mi?

Hiçbir kelebeğin ani uçuşunu, takibettin mi?

Ya da geceye doğru kaybolan güneşi gözledin mi?

En iyisi yavaş ol. Çok hızlı dans etme.

Zaman kısa ve MÜZİK ÇOK FAZLA SÜRMEYECEK.

Uçan her güne doğru koşuyor musun?

Nasılısın diye sorduğunda, cevabı duyuyor musun?

Günün bitiminde yatağına uzanıyor musun?

Yüzlerce yeni koro, beynine dolduğunda?

İyisi mi yavaş ol. Çok hızlı dans etme.

Zaman kısa ve MÜZİK ÇOK FAZLA SÜRMEYECEK.

Hiçbir çocuğa o işi yarın yapalım dedin mi?

Ve sen kendi acelede, onun hüznünü gördün mü?

Hiç dokunmayı kaybettin mi?

Hadi ölümle iyi bir arkadaşlık kuralım.

Çünkü, hoşça kal demek için, hiç zamanın olmayacak.

İyisi mi yavaş ol. Çok hızlı dans etme.

Zaman kısa ve MÜZİK ÇOK FAZLA SÜRMEYECEK.

Bir yerlere yetişmek için, çok hızlı koştuğunda,

Oraya varmak için, eğlenceyi yarı yarıya kaçıyorsunuz.

Endişelenip acele ettiğinde, bütün günün boyunca,
Tıpkı açılmamış bir hediye gibi, uzaklara atılmış.

Hayat bir yarış değildir. Onu daha yavaş al.
MÜZİĞİ DUY, ŞARKI BITMEDEN ÖNCE

Lütfen. Bunu küçük bir kıza yardım etmek için forward edin. Lütfen bu mektubu bildiğiniz herkese yollayın. Bu yakında dünyayı terk edecek küçük bir kızın isteğidir. Ki o korkunç, öldürücü bir hastalık olan kanserin kurbanıdır. Ölmekte olan ve öldürücü kanser kurbanı olan, o küçük kıza kurtarmak için sadece hepimiz için bir seçimidir, bu yapacağımız. Bu küçük kızın yaşamak için sadece ALTI AYI var. Ölümlük istediği, bu mektubu, kendisinin hiçbir zaman yapamayacağı hayatını dolu dolu yaşayan herkese yollamak. Belki ona ve ailesine bir ümit verebiliriz. Çünkü gönderdiğiniz her isimle Amerikan cancer society 3 cent kazanıyor. Her isimle onun tedavi planına katkıda bulunuyor. Hadi arkadaşlar, ve eğer 10, 15 dakikanızı ayıramayacak kadar benicilseniz, siz kendiniz hastasınız. Sadece DÜŞÜNÜN. Bu bir gün siz olabilirsiniz. Paranız değil sadece zamanınız gidecek.

LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN
LÜTFEN YOLLAYIN

Değişke 2: 1999 yılındaki mektup, Şubat 2001 yılında, özel bir e-posta iletişim grubu aracılığıyla yeniden gelmiştir. Mektubun şiir kısmı tamamıyla aynıyken, neden herkese postalanması gerektiğinin açıklandığı kısmı tamamıyla farklıdır. Bu bölümünde, mektubun dolaşmasının bir hastanenin tedavi koşulu olduğu bilgisi, kişileri biraz ağır sözlerle öz eleştiri yapmaya iten uyarıcı kısmı ve kızın kalan ömür süresi bulunmamaktadır. Bu üç ana bilginin eksikliği mektuba üç biçimde yansımaktadır. Öncelikle, mektup zaman açısından tanımsızlaştığı için dolaşımdaki ömrünü kendisi sınırlamamaktadır. Yer ve kişi adlarındaki belirsizlikler mektuba yerel olma olasılığını katmaktadır. Ancak, maddi destek

istenmemesi mektubun konu grubunu değiştirmektedir. Bu haliyle mektup, artık para toplayan bir hayırseverlik mektubu değildir. Ulaştığı insanlarla duygusal ilişki kuran, üzücü bir olayı/deneyimi paylaşan mektup niteliğini kazanmaktadır.

Lütfen bu şiiri bildiğiniz herkese yollayın. Bu, yakında dünyayı terk edecek olan küçük bir kızın isteğidir. O, korkunç ve öldürücü kanserin kurbanıdır. Ölümlük son isteği, bu mektubu kendisinin hiçbir zaman yapamayacağı, hayatını dolu dolu yaşayan yollamak. Belki ona ve ailesine umut verebiliriz.

Değişke 3: 1999 mektubunun Nisan 2001'de, yine e-postadan gelen başka bir değişkesinde, farklı olarak, şiirin üzerinde kısa bir açıklama bulunmaktadır:

LÜTFEN SİZDE İYİ OKUYUN SADECE 5 DAKIKANIZI ALACAKTIR. VE DAHA SONRA YOLLAYABİLDİĞİNİZ KADAR KİŞİYE YOLLAYIN... SADECE RICA EDİYORUM.

Değişke 4: 6 Ocak 2005'te gelen mektup, diğerlerinden öncelikle biçim açısından ayrılmaktadır. Mektupta kaybedilen değerlerin anlatıldığı şiir, serbest ve bazı noktaları kısaltılmış bir çeviriyle, düz yazı biçimindedir. Mektup, İngilizcedeki mektubun iletilsinin neredeyse tamamını ("paran değil zamanın" hariç) ve diğer Türkçe metinlerdeki öfkeli katılım uyarısını ("eğer bu iş için ayıracak 10-15 dakikan olmadığını düşünüyorsan, asıl sen gerçekten iyileşemez ölçüde hasta birisinin demektir") da içermektedir. Ancak mektupta, diğer Türkçe mektuplarda olduğu gibi İngilizcedeki mektupta verilmiş adlar ve adres yer almamaktadır.

Değişke 5: Değişke 4, 13 Nisan 2005'te yeniden postalanmıştır. Ancak burada dış gönderici "bu maili forward'layamadım çünkü çok kalabalıktı arkadaşlar copy-paste yaptım (İngilizce iyice yerleşti durum kötü)", açıklamasından anlaşıldığı üzere kopyalarken metin biraz eksilmiş, "10-15 dakikan olmadığını düşünüyorsan..." kısmından sonraki cümleler bulunmamaktadır.

Sonuna kadar oku ve lütfen bitirmeden yorum yapma.

Merhaba.

Temponu düşür!

Hiç durup sokak aralarında oynayan çocukları izledin mi, ya da dikkat kesilip damda tıprıdayan yağmur damlarını dinledin mi? Neşeyle uçan bir kelebeğe dikkatle baktın mı? Güzel bir gün batımını keyfini çıkara çıkara izledin mi? Olduğun yerde durmalısın. Çok hızlı dansetme, çünkü yaşam gerçekten çok kısa. Müzik sonsuza kadar sürüp gitmiyor... Gün boyunca koşuşturup duruyor musun; hep, ama hep acelen mi var? Birisine "Naber" diye sorduğunda, ona, ne cevap verdiğini dinleyecek kadar vakit ayırabiliyor musun? Gün bitip de yatağına uzandığında, kafanın içinde hala yapılmaması gereken yüzbinlerce şey var mı? Yavaşlamalısın. Çocuklarına "yarın hallederiz" diye söz verip de öbür güne ertelemediğin oluyor mu? Bir "merhaba" demek için aramaya vakit bulmadığın için bazı dostlarının arkadaşlığının sona erdiği oldu mu? Yavaşlarsan iyi edersin; çok hızlı dans etme, çünkü müzik bir gün susacak. Yaşam gerçekten de çok kısa. Bir yerlere çabucak varmak için çok acele edersen, oraya ulaşmaktan alacağın keyfin en az yarısını yitirdiğini bil. Gün boyunca kaygılarla sıkıntılanıyorsan, o günün, daha açmadan çöpe attığın bir hediye pakedi gibi olacaktır. Yaşam bir yarış degildir; temponu düşürmel ve şarkıyı henüz sona ermeden dinlemelisin.

Lütfen bu mesajı, küçük bir kız mutlu etmek için, birilerine yolla.

Lütfen bu mesajı tanıdığın ya da tanımadığın, herkese yollamak için gayret et. Bu, senin yaşadığın bu Dünyadan çok yakında ayrılacak olan küçük bir kızın senden dilediği; çünkü o kız iyileşmez bir kanser türüne yakalandı. Peşin teşekküller. Bu bir mektup zinciri değil; bu iyileşmesi olmayan bir kanser türünden gün be gün ölen bir küçük kızın, acılarını hafifletmen için senden senden dilediği bir şey...

Bu küçük kızın altı aylık ömrü kaldı. O, Dünyadaki herkese, kendisinin asla yapamayacağı bir şeyi yapmaları, dolu dolu yaşamaları için, bir mesaj göndermek istedi. O asla bir mezuniyet balosuna gidemeyecek. O hiçbir zaman evlenemeyecek ve çocukları olamayacak. Onun bu mesajını mümkün olan en geniş kitleye duyurarak, ona ve ailesine bir tutam umut verebilirsin; çünkü bu mesajı ulaştırılacağı her kişi, bu mesajı 500 kişiden fazlasına ilettili. Bilemiyorum, ama sen de bunu en az 5-6 kişiye yollayabilirsin gibime geliyor. Haydi, biraz gayret... eğer bu iş için ayıracak 10-15 dakikan olmadığını düşünüyorsan, asıl sen gerçekten iyileşemez ölçüde hasta birisisin demektir. Sadece bunun senin başına da gelebileceğini düşün ve ona göre hareket et.

Ankaralı Genç

Yavaş Dans mektubundan sonra elime benzer nitelikte iki farklı mektup daha geçmiştir. Elime geçme tarihleri

kadar, Yavaş Dans'ın yoğun içeriği dik-kate alındığında, bu mektupların Yavaş Dans'ın kalıbına uygun olarak yazılmış üretimler olduğu düşüncesi ağır basmaktadır.

Bunlardan ilki, "KANSER HASTASI İÇİN LÜTFEN FORWARD EDİN" konusuyla Ocak ve Şubat 2001'de elime ulaşmıştır. Genç, mektubunda açıkça yabancı kanser zincir mektuplarının varlığına gönderme yapmakta ve bu sefer do-laşımın kendisi için yapılması ricasında bulunmaktadır.

Merhaba,

ben Ankara'lı bir gencim. Yaşım 17. Lise Son Sınıf öğrencisiyim. Ancak çok büyük bir problemim var, Kan kanseriyim. Çeşitli kuruluşlar tedavim için yardımlar yapmakta. Bazı Internet kuruluşları ile yapmış olduğum yazışmalar sonucunda da, eğer benim yazmış olduğum e-mail 100.000 kişiye ulaşsa bu \$100.000 yardım yapacaklarını belirttiler. Sizden ricam bu mail'i tanıdığınız herkese forward etmeniz. Çünkü çeşitli zamanlarda yabancılara ait bu tür Maillerin Internet'de dolıştığını gördüm ve herkes birbirine gönderiyordu. Lütfen bir kez de benim için gönderin Lütfen.....

[S.G.]

Ankara

29 Yaşındaki Baba

29 Yaşındaki Baba'nın mektubu ise ilk olarak 21 Mart 2003'te, "Fwd: lütfen oku" konusuyla gelmiştir. Mektupta, diğer örneklerden farklı olarak, net olarak yardım zincirinin işlemesi için gerekli asgari kişi sayısı sınırı verilmektedir.

29 yaşında bir babanın ağzından yazılmış;

Konu: Lösemi

Lütfen bu maili okuduktan sonra mutlaka arkadaşlarınıza gönderin. Eğer silerseniz gerçekten kalpsizsiniz demektir.

"Merhaba ben 29 yaşında bir babayım. Karım-la birlikte m\hemmel bir hayatımız vardı. Tanrı bize bir çocuk da armağan etti. Kızımızın adı Rachel ve 10 aylık. Kısa bir süre önce doktorlar beyin kanseri teşhisi koydular aynı zamanda küçük bedeninde de lösemi mevcut. Minik bebeğimizin kurtulabilmesi ancak ameliyat olursa mümkün olacak fakat maa-lesef bizim yeterli paramız yok. AOL ve ZDNet bize yardım sözü verdiler. Bunu da ancak bu maili size ve arkadaşlarınıza göndermekle mümkün olacak. AOL mailin kaç kişiye gönderildiğini takip edecek. Bu maili açan ve en az 3 kişiye gönderen herkes bize 32 cent vermiş olacak. Lütfen bize yardım edin. Saygularıyla"

Değişke 1: Mektubun ilk değişkesi Şubat 2004'te, "şimdiye kadar bu kadar güzel bir yazı göndermedim sanırım" konusu ile gelmiştir. Değişke, ilk mektubtan farklı olarak bir ana-babanın çocuğuyla yapabileceği ama çeşitli nedenlerle yapamadığı küçük ama değerli şeylerin şiirsel bir dille, düz yazı biçimindeki bir anlatımıyla başlamaktadır. Mektubun ilkinden benzerlik ve farklılıkları şöyledir: İlk mektuptaki "10 aylık bebek", burada 10 yaşında bir çocuk olmuştur. İlk mektupta çocuk hem beyin, hem de kan kanseriyken, bu mektupta sadece beyin kanseridir. Metnin başındaki dolaşıma katılım çağrısı bu mektupta bulunmamaktadır. Diğer kısımlarında ise, çeviriye bağlanabilecek, ifade farklılıkları görülmektedir. Yardımın nasıl ve kim tarafından yapıldığı bilgilerine "Zimbabve" ve "Zimbabve doları eklenmekte", ilk mektuptaki dolaşımın koşulu olan 3 kişi sınırı ise kalkmaktadır.

Değişke 2: Değişke 1'in 3 Haziran 2005 tarihinde gelen örneğinde sadece dış göndericinin iletisinin değiştiği görülmektedir; "Lütfen okuyun ve iletin".

Sadece bu sabah için, içimden ağlamak geldiği halde yüzünü gördüğümde gülümseyeceğim. Sadece bu sabah için, ne giymek istediğinin seçimini sana bırakacağım ve gülümseyerek ne kadar yakıştığını söyleyeceğim. Sadece bu sabah, çamaşırları yıkamaktan vazgeçip seninle parkta oynamaya gideceğim. Bu sabah bulaşıkları lavaboda bırakıp bulmacanın nasıl çözüldüğünü sbana öğretmeni izleyeceğim. Öğleden sonra telefonun fişini çekip bilgisayarı kapatacağım ve arka bahçede oturup seninle köpükten balonlar uçuracağım. Bu öğleden sonra dondurma arabası için çığlıklar attığında sana hiç kızmayacağım. Ya da seni ilgilendiren konularda ikinci bir düşünce üretmeyeceğim. Bu öğleden sonra kurabiye pişirirken bana yardım etmene izin vereceğim ve tepende dikilip düzeltmeye çalışmayacağım. Bu öğleden sonra Mc Donald's'a gideceğiz ve iki tane çocuk menüsü isteyeceğiz ki, iki oyuncak alabilesin. Bu gece seni kollarımda tutacağım ve nasıl doğduğunu seni ne kadar çok sevdiğimi anlatacağım. Bu gece küvette suları sıçratmana izin vereceğim ve sana hiç kızmayacağım. Bu gece geç saate kadar oturmana ve balkonda oturup yıldızları saymana izin vereceğim. Bu gece yanına uzanıp en sevdiğim TV programları-

nı bir kenara bırakacağım. Bu gece sen dua ederken parmaklarını saçlarında dolaştırıp bana en büyük armağanı verdiği için Tanrıya şükredeceğim. Kayıp çocuklarını arayan anne ve babaları düşüneceğim. Yatak odaları yerine çocuklarının mezarlarını ziyaret edenleri ve hastane odalarında donuk bakışlarla, daha fazla içlerinde tutamadıkları çığlıklarıyla hasta çocuklarını seyreden anne babaları düşüneceğim. Ve bu gece yanağına iyi geceler öpücüğü kondurduğumda seni biraz daha sıkı ve biraz daha uzun tutacağım kollarımda. Tanrıya senin için teşekkür edip bize yalnız bir gün daha vermesi için yakaracağım.....

Merhaba, Ben 29 yaşında bir babayım. Eşim ve ben birlikte mükemmel bir yaşamı paylaştık. Tanrı bizi çocukla kutsadı. Kızımın ismi Rachel ve 10 yaşında. Kısa bir süre önce doktorlar kızımıza beyin kanseri teşhisi koydular ve kurtulması için tek yolun ameliyat olduğunu söylediler. Ne yazık ki bunun için yeterli paramız yok. AOL ve Zdnet (Zimbabve) bize yardım etme kararı aldı. Bu mail ne kadar çok kişiye yönlendirilirse, her kişi için 32 sent Zimbabve doları olarak fon oluşturulacak. AOL bu mesajı takip edecek ve kaç kişiye ulaştığımızı sayacak.

Lütfen adres defterindeki en üç kişiye bu mesajı gönderiniz.

Değişke 3: Mektubun 22 Temmuz 2005 tarihinde gelen örneğinde dış göndericinin konu iletisi değişmiştir; "Mesajın özellikle sonunu okumanızı tavsiye ederim". Ayrıca babanın iletisinde de bir değişiklik olmuştur, kızın adı çıkarılmış ve Tanrı kelimesi Allah yapılarak, metni daha kimliksiz bir hala getirilmiştir; "... Eşim ve ben birlikte mükemmel bir yaşamı paylaştık. Allahım bizi bir çocukla kutsadı. Beyin kanseri teşhisi koydular ve kurtulması için..."

Değişke 4: 3 Mayıs 2006 yılında, benim böylesi konularla ilgilendiğimi bilen bir öğrencim tarafından bana gönderilen mektup, yazım hataları dış ve iç göndericinin iletileri ve metnin ana gövdesiyle tamamen değişke 3'ün bir kopyasıdır. Ancak bu mektubun sonunda ek başka bir mektup daha bulunmaktadır.

ACIL !!!!! ULASABILDIGINIZ HERKESE ILETİNİZ LÜTFEN

Bir cümle çok kötü hissettirdi: eger birgün siz de böyle bir mesaj göndermek zorunda kalırsanız, okumadan silen ve iletmeyenler hakkında ne düşünürsünüz" Lütfen tüm tanıdıklarınıza gönderin... 7 Yaşındaki bir kız cocugu icin acil Kan.

Sevgili Arkadaşlar, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Onkoloji Çocuk bölümünde yatan 7 yaşında Lösemi hastası Damla Aşhan için (AB-Negatif) taze kana ihtiyaç duyulmaktaymış. DOKTORLARA GÖRE EN AZ 6 AY DEVAMLI KANA ihtiyaçları var.. Yardım etmek isteyenler olursa aşağıda yazılan cep telefonlarından annesine ulaşabilirler. Sizde e-postayı lütfen tanıdığınız herkese gönderin. Zor durumda olanbu çocuğa yardım edelim. Herkese Sağlıklı Günler...

Damla'nın Annesinin tel.no. :0532 411 32 53

Değişke 5: 25 Ocak 2007'de bana gelen son mektup uzun süre önce başladığım ama bir türlü son cümlesini yazmadığım bu makaleyi kesinlikle bitirmem gerektiği konusunda bana itici güç de vermiştir. Mektuptaki açık adreslerden anlaşıldığı kadarıyla 112 kez postalanan bu değişke, değişke 4 gibi birleşik bir zincir mektuptur. Mektupta, ana metnin iç göndericisi ve birinci dış göndericinin dışında, yazıyı dostlarına yollayan ikinci gönderici de yer almaktadır. İkinci göndericinin yakın arkadaşlarına düştüğü not ise şöyledir:

Günaydın,

Ne mutlu bana ki aşağıdaki güzelliklerin çoğunu oğlumla yaşadım. Hele Mc Donald's da, iki oyuncak almak için ikisinin de çocuk menüsü yemeleri çok hoşuma gitti. Biz de Yılmaz'la Madrid'de (oyuncakları Alp'e getirmek için) hep çocuk menüsü yemiştik.

Sevgiler

Başak

29 yaşındaki babanın mektubu, değişke 4 ile tamamen aynıdır. Ancak birleştirilmiş mektupta bazı değişiklikler bulunmaktadır. Öncelikle metindeki "Bir cümle çok kütü hissettirdi" ve "7 Yaşındaki bir kız çocuğu için acil Kan" cümleleri çıkarılmış. Kan grubu da parantez içinde yazılmamış. Mektubun sonuna ise kimliği belirsiz bir dış gönderici, okuyucuları ikna etmek için, metnin doğruluğunu sınıadığını bildiren bir deneyimini aktarmış:

Şahsen ben böyle mailleri başkalarına iletmezdim, gerçek olmadığını düşündüğüm için ama bu gün bu düşünce değişti. Damlanın annesi yazan numarayı aradım ve yazarların doğru olduğunu teyid ettim. 2 yıldır fon alıyorlarmış mail gönderi-

minden. Yani yazılanlar gerçek. Sizde bütün listenize iletin.

2. Mektupların Yapısı

2.1. İçerik ve ön kavramlar ışığında mektuplar

Aşağıda, mektupların içeriğinden yola çıkarak seçilmiş hem anlamayı kolaylaştıracağı, hem de haklarında kültürel tutum geliştirildiği düşünülen bazı ön kavramlar üzerinde durulmaktadır.

Aidiyet: Brednich'e göre (2002), çağdaş efsaneler artık bir ulusun doğal kültürünün bir niteliği değildir, onlar dünya geneline yayılmış sözlü geleneğin yeni bir katmanıdır. Bu nitelikleriyle çağdaş efsaneler, küresel bir köyde yaşayan dünya genelindeki toplumların, en azından bir kısmının paylaştığı benzer dilekler, özelemler, değerler ve endişelerin bir belirtisi olarak kabul edilebilir.

Burada incelenen mektuplar da Brednich'in belirlemelerinde olduğu gibi, dünya geneline yayılmış bir ikincil sözlü kültür ürünü (Ong 1995: 23–24) olarak, dilimize çeviriyle girmiş olup kanser, pahalı tedavi, evlat acısı, toplumsal dayanışma ile acıyı ve sorunu çözme gibi yabancı olmadığımız deneyimlerden söz etmektedir. Hastalık kadar, internet de, mektuplardaki yardım çağrıları da tanıdık küresel haller olduğundan, mektupların yadrganmadan -en azından okunduğu söylenebilir.

Yavaş Dans'ın Türkçe değişkelerinde herhangi bir ülkenin iması ya da açık bilgisi bulunmamaktadır. Bu durum mektubu bize daha yakın kılmaktadır. 29 Yaşındaki Baba'nın mektubunda geçen "Rachel" ve "Zimbabve" adlarıysa onun ülkeler arası dolaşıma sokulmuş yabancı bir zincir mektup olduğu bilgisini vermektedir. Bunlar arasında, Ankaralı Genç'in mektubu, elimdeki kanser konulu tek açık, yerel örnek olma özelliğini taşımaktadır. Ancak, aidiyetlikleri ne olursa olsun bu mektupların farklı tarihlerde ve birden fazla örneğiyle elime

geçmesi, onların geldikleri yerden çok, içerik ve konularının niteliğiyle paylaşımına girdiğini düşündürmektedir.

Hastalık: Mektuplar, çok bildik, ölümcül olan ama büyük ölçüde tedavisi de mümkün olan bir hastalıktan, kanserden söz etmektedir. Yavaş Dans mektuplarında kanserin türü belli değildir. Ancak kanserle ilgili bir imge oluşturacak çeşitli ifadeler kullanılmaktadır: “korkunç, öldürücü bir hastalık olan kanserin kurbanıdır” (değişke 1 ve 3), “korkunç ve öldürücü kanserin” (değişke 2), “iyileşmesi olmayan bir kanser türünden” (değişke 4). Diğer mektuplarda ise kanserin türü tanımlıdır: “Kan kanseriyim” (Ankaralı Genç), “beyin kanseri teşhisi koydular aynı zamanda küçük bedeninde de lösemi mevcut” (29 Yaşındaki Baba-değişke 1), “beyin kanseri teşhisi” (29 Yaşındaki Baba-değişke 2).

Günümüz tıp anlayışının temelinde “yaşamı uzatma ve ölümü geciktirme hedefi” yer almaktadır (Badur 2004: 94). Kanser hastalarında bu hedef, özellikle erken teşhis sonrası tedaviyle büyük ölçüde gerçekleştirilebilmektedir. Ancak hastalığın tedavisi yüksek maliyetli olduğundan, hastanın tedaviye ulaşmasında toplumlar arası ve toplum içinde eşitsizlikler yaşanabilmektedir. Mektuplar da bu gerçekliklerden hareket etmektedir. Konu ettiği kişilerin henüz yaşaması ve yaşamını sürdürme şansına da sahip olması, bunun için tek koşulun da gerekli maddi çoğunluğun sağlanması olarak belirtilmesi, mektupların gerçek olma olasılığını arttırmaktadır. Bu nedenle mektupların, taşıdıkları bu olasılıkların etkisiyle de dolaşıma sokulduğu söylenebilir.

Hastalar: Mektuplardaki hastalar, henüz reşit olmamış, yaşamının baharındaki küçük ya da genç çocuklardır: (sirasıyla) *little girl* ya da *young girl*, küçük bir kız, 17 yaşında bir genç, 10 aylık kız çocuğu, 10 yaşında kız çocuğu,

7 yaşında kız çocuğu. Bu nedenle mektubu kaleme alan, hastayla ilişkili bir yetiştirilmiştir. Ancak Ankaralı Genç, yaşının da uygunluğu ile (17), mektubunu kendisi kaleme almıştır. Mektup bu haliyle, kendi ölümünü erteleyebilmek için gencin gösterdiği çabayla, duygusal açıdan ağırlaşmaktadır. 29 Yaşındaki Baba'nın kaleme aldığı mektubun da benzer bir duygu yoğunluğu vardır. Bu defa, çocuk sahibi olarak kutsandığını düşünen genç bir babanın acısına ortak olunmaktadır: “Karımla birlikte m l kemmel bir hayatımız vardı. Tanrı bize bir çocuk da armağan etti”. Hastalık sahiplerinin yaşının merhamet ve acıma duygusunu uyandıracak kadar genç olması da, alıcıların mektuplar karşısında kayıtsız kalmasını güçleştirmektedir.

Maddi destek toplama sistemi: Bir mektup hariç (*Slow Dance*-değişke 2), diğerleri aynı zamanda tedaviye maddi olarak destekleme çağrısı yapan zincir mektup niteliğindedir. Birleşik mektuplar da ayrıca kan da istenmektedir. Mektuplarda uygulandığı bildirilen bağış sistemi, günümüzde birçok farklı kampanyada kullanılan ve internet üzerinden ya da telefon aracılığıyla gönderilen mesajlara dayanan bağış sisteminin bir benzeridir. Bu sistemin tanışıklığı ve uygulanır olması da mektupların gerçekliği konusunda insanları şüpheye düşürebilmekte, bu da dolaşımı tetikleemektedir.

Ricalar: Uzak ülkelerin ya da bilmedik insanların mektuplarına katılım sağlanması tamamıyla gönüllülüğe dayandığından, mektubun önemli bir bölümünü “ricalar” oluşturmaktadır. Bu kısımda ayrıca, mektubun dolaşıma nasıl sokulacağı ve neden sokulması gerektiği hakkında bilgi de verilmektedir. Mektubun bu bölümünde, rica amacıyla kullanılan ifadeler beş grupta toplanabilir: Yalın rica ifadeleri, olası göndermeyecekler için suçluluk duygusu hissettirecek imalı ifadeler, özdeşim kurma-

yı sağlayacak ifadelerle örneklemeler, alıcıya sorumluluk yükleme ve alıcının dolaşıma başlamasını teşvik eden güdüleyici ifadeler.

Yalın ricaların en yoğun olduğu e-posta, ilk gelen Türkçe Yavaş Dans mektubudur. Mektupta, dolaşımın yapılması için 12 defa, “lütfen” denilmiştir. İngilizce mektupta 4 defa “lütfen”, 1 defa da “teşekkür” kelimesi, değişke 4’te ise 3 defa “lütfen”, 1 defa da “teşekkür” kelimesi kullanılmıştır. Diğer mektuplarda kullanılan yalın rica ifadeleri şöyledir: “Lütfen bu şiiri bildiğiniz herkese yollayın” (değişke 2), “LÜTFEN SİZDE İYİ OKUYUN... SADECE RICA EDİYORUM” (değişke 3), “Sizden ricam... Lütfen bir kez de benim için gönderin Lütfen” (Ankaralı Genç), “Lütfen bu maili okuduktan sonra mutlaka arkadaşlarınıza gönderin... Lütfen bize yardım edin” (29 Yaşındaki Baba-değişke 1), “Lütfen adres defterindeki en üç kişiye bu mesajı gönderiniz” (29 Yaşındaki Baba-değişke 2).

Değişke 2 hariç, Türkçe mektuplarda ise gönüllü katılımı çoğalarak gerekli desteği arayan mektuptaki “ricalar”ın yanı sıra hakaret iması taşıyan ifadeler de bulunmaktadır: “eğer 10, 15 dakikanızı ayıramayacak kadar bencilseniz, siz kendiniz hastasınız” (değişke 1 ve 3), “eğer bu iş için ayıracak 10-15 dakikan olmadığını düşünüyorsan, asıl sen gerçekten iyileşemez ölçüde hasta birisisin demektir” (değişke 4). Bu durumun 2005’teki mektupta da olması nedeniyle, bunun bize ait kültürel bir tarz olduğu ya da toplumsal sorumluluk konusunda diğer toplumlardan daha duyarsız olduğumuz için göndericiler tarafından buna karşı geliştirilmiş bir çözüm yolu olduğu düşünülebilir. Ancak mektupların yazılış ve yorumlanış sürecindeki samimiyetin belirsizliği dolayısıyla bu durum sadece, yazanın işgüzarlığı olarak da yorumlanabilir.

Mektuplarda özdeşimin somut örnekler aracılığıyla kurulduğu görülmektedir. Gençlerin yapamayacakları, onlarla yapılması arzulanın şiirsel anlatımı bu noktada önemli bir görev üstlenmektedir. Ayrıca bu durum, mektubun gönderilme amacı olarak da ileri sürülmektedir: “Ölürken istediği, bu mektubu. kendisinin hiçbir zaman yapamayacağı hayatını dolu dolu yaşayan herkese yollamak” (değişke 1). Bazı mektuplardaysa, aynı şeyin alıcının da başına gelebileceği söylenerek özdeşim kurulmaktadır: “Sadece DÜŞÜNÜN. Bu bir gün siz olabilirsiniz.” (değişke 1), “Sadece bunun senin başına da gelebileceğini düşün ve ona göre hareket et” (değişke 4).

Alıcıya sorumluluk yükleme de, dolaşımın başlamasında etkili olmaktadır. Yavaş Dans mektuplarında mektubun ölmek üzere olan küçük bir kızın son isteği olduğu belirtilir. Bu ifadeler, ölüye, ölüme yakın olana, son isteğe saygı gösterme ahlaki değerlerine hitap ederek alıcılara dağıtım sorumluluğunu yüklemektedir. Ancak sorumluluk yükleme, maddi destek zincirinin kurulması işlevine de sahiptir. Bu ifadelerle alıcılara dolaylı olarak, “mektubumu başkalarına göndermezseniz para toplanamayacak ben de öleceğim” denmektedir: “Çünkü çeşitli zamanlarda yabancılara ait bu tür Maillerin Internet’de dolaştığını gördüm ve herkes birbirine gönderiyordu. Lütfen bir kez de benim için gönderin Lütfen” (Ankaralı Genç), “ona ve ailesine bir tutam umut verebilirsin. Çünkü gönderdiğiniz her isimle Amerikan cancer society 3 cent kazanıyor.” (değişke 4), “AOL ve ZDNet bize yardım sözü verdiler. Bunu da ancak bu maili size ve arkadaşlarınıza göndermekle mümkün olacak” (29 Yaşındaki Baba-değişke 1).

Dolaşımın başlamasında güdüleyici cümleler de kullanılmaktadır: “Hadi arkadaşlar... Paranız değil sadece zamanı-

nız gidecek” (değişke 1), “Bilemiyorum, ama sen de bunu en az 5-6 kişiye yollayabilirsin gibime geliyor. Haydi, biraz gayret” (değişke 4), “One guy sent this to 500 people!!!! So I kow that we can send it to at least 5 or 6” (*Slow Dance*). Birleşik mektupta ise güdüleme, cep telefonunun aranıp anneye bizzat görüşüldüğü bilgisi ile yapılmaktadır.

2.2. Mektupların kalıbı

Bu kısımda anlamlı bir bütün olan efsane metinlerinin oluştuğu dizge birimleri saptanmaya çalışılacaktır. Bunun için de anlatıların sabit parçaları olduğu düşünülen kişilerin eylemlerine, Propp’un değişikle işlevlerine bakılacaktır. Kişilerin eylem alanları ile anlatının kesitleri ve kesitlerin dayandığı toplumsal değer arasında da bir ilişki olduğu görüldüğünden veriler bunu vurgulayacak biçimde düzenlenmiştir.

Mektubun bünyesindeki aktörler olan hedef/özne, iç ve dış göndericiler ile mektubun ulaştığı gönderilen, işlev açısından ikili karşıtlık halindedir. Örneğin hedef özne ile gönderilen, varlık olarak, hastalıklı – sağlıklı ve ölüm – yaşam karşıtlıkları, dış ve iç gönderici ile gönderilen, değerler açısından, toplumsal sorumluluk sahibi ve sorumsuz bireyci bencil karşıtlıkları içinde yer almaktadır. Yine de gönderilenin, mektubu yeniden postalama ya da silme kararına kadar belirsiz bir konumda olduğu, bu nedenle de olanak ve olanaksızlığı bir bünyede barındırdığı belirtilmelidir.

Karşıtlıklar ışığında, mektupların bünyesinde yer alan kişiler, işlevleri ve mektuplarda yer aldıkları kesitler netleştirilebilir: Hedef, adına yardım kampanyası düzenlenen ya da yaşam öğütleri veren mektup gönderilen kişi olup edilgin, üçüncü tekil şahıs konumundadır. İşlevi, gönderilenlerin duygu ve eylem yönelimlerini sağlamaktadır. Mektupta, sorunun aktarıldığı kesitte anılırlar.

Mektuplarda iki gönderen bulun-

maktadır. Bunlardan ilki olan iç gönderici ana metne ait olup mektubun üç kesitinde de işlev kazanmaktadırlar. Hasta olan kişiyi tanıtır, hastalığı hakkında bilgi vererek yardım çağrısında bulunur ve hem duygusal metinlerle hem de duygudaşlık kurmaya çalışarak buna ikna etmeye çalışır. Kendisine gelen mektubu yaymaya çabalayan dış gönderici -aslında gönderilen- de okuyucuya bir şekilde bu bilgileri yineleyerek dolaşım konusunda ikna etmeye çalışır. Ayrıca benzer içerikte başka bir mektubu da ilk mektuba ekleyebilmektedir.

Mektuptaki kişiler ve işlevleri ile temsil ettikleri değerler arasında bir coşutluk bulunmaktadır. İç ve dış gönderici, dayanışma ve paylaşım değerleriyle toplumsal sorumluluk sahibi, ahlaklı, vicdanlı değerlerini de kazanmakta ve olumlu yaşamı ve olumlu işlevleri temsil etmektedir. Bu haliyle beklendik davranış sergileyen ideal bir gelenek taşıyıcısı olarak da yorumlanabilir. Gönderilen ise dolaşım zincirindeki belirsiz işlevi dolayısıyla ancak ödül-ceza değeri kapsamında ve olası gelenek bozucu olarak değerlendirilebilmektedir.

Kişilerin işlevleri ve temsil ettikleri değerlerin daha genel bir uygulama kalıbına uyduğu da fark edilmektedir: Sorun, sorunun toplumsal paylaşımı ve yakarış, dayanışma, sorunun çözümü. Örneğin, çocuğu olmayan kadınlar için kırk aileden kumaş toplanıp elbise dikilmesi, kırk bir kadından mum toplanıp eritilerek kısır kadının başına dökülmesi (Örnek 1979: 25, 26) ya da topluluk üyelerinin az - çok maddi ve/veya eylemsel desteğiyle ortaya çıkan yağmur duası gibi özel gün ve yemekleri bu kalıp kapsamında değerlendirilebilir. Kalıp, dayanışma, paylaşım ve ödül-ceza değerlerine dayalı olarak yürütülmektedir. Öyle ki değerlerin uygulanması ile yaşananlar, başa geleler arasında neden-sonuç ilişkisi kurulabilmektedir. Bu nedenle

adı geçen değerler, toplumsal birer değer olmanın yanı sıra norm olarak da bireylerin topluluktaki yerinin tanımlanmasında da bir ölçüttür. Burada incelenen zincir mektupların da benzer şekilde, bu “toplumsal dayanışma ile var etme” efsanesinin bir uzantısı olduğu ileri sürülebilir. Mektuplar da benzer bir kalıp üretilip dolaşıma sokulmakta, benzer bir değer dayanağı ile yaptırım uygulayarak, çözümün mümkün olduğunu düşündürmektedir.

Konuyu daha belirgin hale getirmek adına zincir mektupların dayandığı temeller şöyle sıralanabilir: a) Toplumsal dayanışma ve güven ilkelerine bağlı olarak gönüllülikle kendini sürdürme. b) Tek tek bireylerin sahip oldukları sınırları ya da şanslarını ait oldukları toplumsal grubun diğer üyelerine aktararak bunları azaltması, arttırması, paylaşması. c) Sistemi sürdürmede ödülceza yaptırımını kullanma.

Bunlar ışığında kanserli çocuk konulu zincir mektupların kalıbı şöyledir:

1. Duyusal Hazırlık: Yaşamdaki, fark edilmeyen, umursanmayan küçük ayrıntılar; yeterince vakit ayıramadığımız dost ve yakınlarımızla ilgili hatırlatmalar ve bunları görmemizi engelleyen gündelik yaşamdaki –anlamsız denebilecek boyuttaki- yoğunluklarımız üzerine uyarılar.

2. Sorun: Mektubun konusu olan kişinin ve hastalığının anlatıldığı kısım. Bu kısım ana metin olarak da nitelendirilebilir.

3. Çözüm/Dolaşımı Sürdürme Yolu: Mektubu gönderen bireyler adına maddi destek sağlayacağı bildirilen şirketin açıklanması ve bu dolaşıma katılım çağrısı.

3. Mektupların Efsane Türünün Özelliklerine Göre Değerlendirilmesi

Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı toplumsal dayanışma ve hayırseverlik

değerine bağlı olarak işleyen “toplumsal dayanışma ile var etme” efsanesinin bir uzantısıdır. Öyleyse her efsane gibi ona inanılmasını sağlayacak bir gerçeklik iddiasının olması, varyantlarının olması ve yaşaması / anlatılması / dolaşımında olması gerekmektedir. Aşağıda mektuplar bu odaklar açısından incelenmekte ve her birinin altı ayın niteliği üzerindeki etkisi sorgulanmaktadır.

Dolaşım koşulları: Mektuplarda, destekleyici şirketin ödemeyi kaç kişi üzerinden yapacağını yanı sıra mektubun kaç kişiye gönderileceğinin bir kuralı olup olmadığı da açıklanmaktadır. Alıcının mektubu tanıdık tanımadık herkese göndermesini isteyen İngilizce mektupta, para yardımının her kişi adına yapılacağı söylene de dolaşıma sokma “koşulu” en az beş kişi olarak ama yumuşatılmış bir ifadeyle belirtilmektedir. İnsanları teşvik edebilme ve dolaşımın onların dışında da yapıldığı bilgisini de vermek amacıyla, bir gencin 500 kişiye postaladığı da yazmaktadır. Değişke 1 ve 3’te, sadece para yardımının her gönderici adına yapacağı bilgisi verilmektedir. Değişke 4 ve 5’te yine dolaşım için “tavsiye edilen” alt sınır beşken, çeviride yapılmış bir karmaşanın da etkisi görülmektedir: “Onun bu mesajını mümkün olan en geniş kitleye duyurarak, ona ve ailesine bir tutam umut verebilirsin; çünkü bu mesajı ulaştırılacağı her kişi, bu mesajı 500 kişiden fazlasına ilettiler. Bilemiyorum, ama sen de bunu en az 5–6 kişiye yollayabilirsin gibime geliyor”. Ayrıca, 29 Yaşındaki Baba’nın birinci değişikinde yardım zincirinin işlemesi için gerekli asgari kişi sayısı 3 olarak belirtilmektedir. Kurulması istenen bu zincirin kırılmaması için de alıcılara sorumluluklar yüklenmekte ve hastanın yaşama şansı onların eline bırakılmaktadır. Dolayısıyla zincirin kırılması, maddi destek toplanamadığı için tedavi olamayan hastanın ölmesi anlamına gel-

mektedir. Yani, kanser zincir mektuplarında zinciri kıranın laneti ölüme aracılık etmek, dolaşımı sürdürenin kazanımı ise vicdanının rahata ermesidir.

Güvene dayalı işlediğini iddia eden zincir mektupların dolaşımının ne kadar gerçekçi olduğu, farklı bir deyişle kaynak kişilerin yeniden göndermeleriyle mektubun işlerlik kazanıp kazanmadığı bu noktada önem kazanmaktadır. Ancak aynı anda birden fazla farklı tarihli ve kaynaklı değişkenin dolaştığı, bu yoğunluk içinde mektup sahibinin zincirin hangi noktasında olduğunun net olmaması, sürekli piramit şeklinde artan katılımcı sayısı dolayısıyla aslında bir mektubun gönderecek yeni insan bulunamayacağı ya da bir kısır döngüde kalınacağı düşünülürse⁴, işlerlik de kazanmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin Yavaş Dans, değişke 4 ve 5'te de bu işlemesi olanaksız piramit yapı daha iyi anlaşılmaktadır. Metinde, henüz ulaştırılmamış kişilerin beş yüzden fazla kişiye gönderdiği, mektubun kitlelere gönderilmesi öğütlenmektedir: “Onun bu mesajını mümkün olan en geniş kitleye duyurarak, ona ve ailesine bir tutam umut verebilirsin; çünkü bu mesajı ulaştırılacağı her kişi, bu mesajı 500 kişiden fazlasına iletir. Bilemiyorum, ama sen de bunu en az 5-6 kişiye yollayabilirsin gibime geliyor”.

Mektupların koşullu ve yaptırımlar içeren dağıtımı, efsane (ve diğer halkbilimsel bilgiler) gibi, çoklu iletim hattı kuramına (*multi-conduit theory*) (Dégh 2001: 418–422) uygun olarak gerçekleşmektedir. Mektuplar, çeşitli toplumsal itici güçlerle biçimlenmiş benzer referans çerçevelerine sahip ve benzer kişilik özellikleri gösteren arkadaşlar, insanlar arasındaki iletişim dizilerine göre dağıtılmaktadır. Aynı referans grubunu paylaşan gönderici ve alıcılar, gelen mektupları “seçmekte” (en basit haliyle,

kabul eder ya da reddeder), yorumlayıp düzenlemekte ve isterse postalamaktadır.

Bir açıdan kanserle ilgili zincir mektupların belirsiz bir “ilgi”nin etkisiyle yayıldığı söylenebilir. Örneğin, Yavaş Dans-değişke 2'de kızın geri kalan yaşam süresi belirtilmediği gibi herhangi bir ad ya da tedaviye destek çağırısı bulunmamaktadır. Mektup, 1999'daki mektubun ilk amacına odaklanmakta ve bu nedenle ayrı bir tür zincir mektup olarak (mutlu ya da mutsuz bir yaşam deneyimini paylaşan zincir mektup) yayılmaktadır. İnsanları yalnızca duyguda birleştirme yolunu seçmekte ve bu duygudaşlığı sağlayacağı varsayılan kişiler arasında dolaşmaktadır. Diğer mektuplarınsa, toplumsal sorumluluk bilincine de sahip, yardımsever, hayırsever e-posta kullanıcılarının var olduğu varsayımıyla dolaşma sokulduğu söylenebilir.

Değişke: Mektupların alıcının elinde sınıflamadaki yeri ve amacı değişecek şekilde yeniden yazılması, efsanenin özellikleriyle açıklanabilir. Efsane, olayın ve kahramanın tarihsel belirsizliği ve/veya güncelleşebilme özelliği dolayısıyla yenilenebilir, uyarlanabilir bir anlatıdır (Kara 2003: 33, 47-49). Her anlatımı da bir yeniden yaratımdır (Brunvand 1998: 197). Zincir mektup, yorumlu, hatalı, tamamıyla yenilenmiş çoğaltmalarla/kopyalamalarla (VanArsdale 2002) yayılmaktadır. Bu nedenle, bir zincir mektubun birden fazla değişkesi ve ondan kaynaklanmış yeni metinleri birden fazla kanaldan ya da aktarıcıyla aynı anda yayılabilmektedir. Yani, efsaneyle benzer şekilde, zincir mektupların da her dağıtımı (anlatımı) bir yeniden yaratımdır ve bunlar birer değişkedir.

Örneğin, Yavaş Dans'ın 2 ve 3 ile 4 ve 5'inci değişkeleri, 29 Yaşındaki Baba'nın 3. değişkesinin yanı sıra 1 ve 2 ile 4 ve 5'inci değişkeleri “bir kaynak-

tan” yapılmış farklı yorumlu kopyalamanın/çoğaltmanın aynı anda dolaşımında olduğunu göstermektedir. Mektup gönderilirken zincirdeki kişi listesinin ve gönderim tarihlerinin verilmeyişi eski mektubun belirlenmesini güçleştirmektedir. Yine de anlatı ömrünün, anlatı bağlamını oluşturan koşulların sürmesiyle koşut olduğu (Kara 2003: 74) bilgisinden hareketle, kanser ve tedavisi ile ilgili koşulların değişmediği sürece bu mektupların yazılıp dağıtılmaya devam edeceği söylenebilir.

Gerçeklik: Efsanenin ayırıcı niteliklerinden biri de, gerçek bir şeyden söz ettiğine inanılmasıdır (Boratav 1988: 98; Brunvand 1998: 196; Dégh 2001: 3–4). Bana göre, bu niteliği dolayısıyla efsanenin söz boyutunun yanı sıra, oluşturduğu bilişle ilgili olarak insanlarda bir tutum, davranış geliştirmeye sevk eden davranışsal bir boyutu da vardır. Ancak efsanenin ifade ettiği gerçekliğin birden fazla yüzü olduğu belirtilmelidir. Bu nedenle alıcılar tarafından bir efsane metnine birbirinden farklı tepkiler gösterilebilmektedir (Kara 2003: 123–124, 133–134).

Diğer efsaneler gibi, zincir mektupların da biri “inanılan”, diğeri “kaynak-sal” en az ikili gerçekliği vardır. Bunlara ek olarak, yukarıda sözü edilen, eylemin işlerlik kazanma olasılığı da zincir mektupların gerçeklik boyutlarından biridir. Mektubun ulaştığı kişiler de bu gerçekliklerden birine göre hareket etmektedir. Ancak, mektupları alan bazı insanlar, bunların uydurma ya da sadece, kaynağı şüpheli ilginç mektuplar olduğunu düşünmektedir⁵. Bu nedenle mektubun “yalan” olduğunu düşünenler onu postalamamakta, hatta hiç bakmadan silmektedir. “İlginç” bulanlar ise internetin sağladığı postalama kolaylığından da yararlanarak tanıdıklarına “sadece” göndermektedir.

Kanser zincir mektuplarının ger-

çekliği, kaynağı açısından değerlendirildiğinde, bunların tamamıyla şaka (*hoax*), kurgusal, yalan ve atılması gereken süprüntü (*junk*) olarak nitelendirilen mektuplar olduğu anlaşılmaktadır (VanArsdale 2002). Böylesi ilk mektup Amerika’da, 1997 yılında ortaya çıkmıştır. Altı aylık ömrü kalmış 7 yaşındaki Jessica Mydek’in adına başlatılan bu mektup, aralarında *Slow Dance*’nin de yer aldığı (Kasım 1998’de ortaya çıkan mektup David L. Weatherford’un aynı adlı şiirini ana metni yapar ve adını da bundan alır) benzer nitelikteki birçok “kanser zincir mektupları”nı başlatmıştır.⁶ Elimdeki İngilizce mektup da, bunlardan, *Slow Dance*’in 2000 Haziran’ında “Dr. Yeou Cheng Ma” adı eklenerek yayılan değişkesinin bir örneğidir.⁷

İnternette ayrıca, *Slow Dance*’deki kız çocuğunun tedavisini destekleyeceği ileri sürülen Amerikan Kanser Derneği’nin yalanlama ve insanlardan bu mektupları desteklememeleri çağrısında bulunan yazısına da ulaşılabilmektedir.⁸

Öyleyse, kökeni “yalan” olduğu ve bu durum mektubun da yayıldığı ortam olan internet de açıklandığı halde, mektupların yıllardır neden ve nasıl dolaştıkları sorusu daha da önem kazanmaktadır. Bu duruma, birden fazla yanıt verilebilir: Mektupların asıl kaynağı İngilizcedir. Kaynağın araştırılması özel bir merak ve çaba gerektirir; aynı zamanda da bir başka dil bilmeyi. Bu nedenle her gelen mektup için e-posta kullanıcılarının böyle bir çaba sarf etmesini beklemek oldukça güç ve biraz da anlamsızdır. Her insanın bu iki dile de hâkim olması beklenemeyeceğinden, her iki mektuba da sahip olsa, kişinin bunlar arasındaki ilişkiyi görmemesi olağandır. İnsanlar mektubun kaynağını aramanın ve bunun bir sonucu olup olmadığını öğrenmenin yolunu bilemeyebilirler. Mektubun taşıdığı “olasılıklarla” yetinebilir-

ler. Ayrıca, mektuplar arasındaki ilişkinin görülmesinde, internet ve e-posta kullanma alışkanlığıyla da bağlantılı olarak bir mektubun aynı kişinin eline geçme sıklığı, bunları açma, biriktirme alışkanlığının da etkisi göz ardı edilmemelidir.

Dégh (2001: 5), efsanenin, gerçek olmasa bile gerçekliğini yaratabileceğini çünkü efsanenin bilinmeyen, tehlikeli bir gücü ve yapısı olduğunu, bu potansiyel gücün kötü ellerde bir silah olarak kullanılabilmesi gibi buna karşı bir savunma aracı olarak da kullanılabilmesini söylemektedir. Zincir mektuplar da, kaynakları yalan olsa bile, bir ölçüde kendi gerçekliklerini kurdukları için bunca yıldır, artan değişkeleriyle dolaşmaktadırlar. Dolaşımın çok örnekle ve farklı kişiler için yapıyor oluşu; mektupların tamamıyla yalan olamayacağını, gerçeklik iması taşıyan şüpheli bir yönleri olduğunu ya da yakın zamandaki örnekler olmasa bile bu örneklere kaynaklık eden mektubun gerçek olabileceğini de düşündürmektedir. Örneğin 29 Yaşında Baba'nın 5. değişkesindeki dış göndericinin notu, mektubun en azından duygu olarak gerçekçi bulunmasının bir sonucudur.

Mektupların gerçek olma olasılığının göz önünde bulundurulmasında, daha önce değinilen mektupların taşıyıcı unsurları kadar, mektupta açıkça kullanılmış ad ve adresler de etkili olmaktadır. Bunlar, aktarılan olayın gerçeklik imasını güçlendirmektedir: “[S. G.] Ankara”, “AOL ve ZDNet”, “in a New York Hospital”, “medical doctor Dr. Yeou Cheng Ma” “Dr. Dennis Shields, Professor, Department of Developmental and Molecular Biology, 1300 Morris Park Avenue, Bronx, NY 10461”, “Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Onkoloji Çocuk bölümünde”, “Damla Aşhan”.

Yukarıda ileri sürülen görüşler ışığında, mektupların genelde kökenleri-

ne bağlı olarak değil, içeriğinin ikna ve inandırıcılığına ya da şüpheye düşürme gücüne göre postalandığı söylenebilir. İster istemez de, bir kişinin e-posta adresindeki kişilerin hepsine ya da konuyla ilgileneceğini düşündüğü kişilere gönderilen mektuplar böylece, çoğunlukla da sayısı ve değişkesi artarak dolaşıma girmiş olur.

Mektuplar, yaşamını sağlıklı olarak sürdürebilme şansından, gerekli paranın bulunabileceği şansından, hastalığın tedavi edilebileceği şans ve olanağından söz etmektedir. Yukarıda da gösterilmeye çalışıldığı gibi kanser zincir mektuplarının taşıdıkları bu “aktarılabılır olumlu olasılık” onları şans konulu efsaneler arasına sokmaktadır. İnsanlar şanslarının dönmesi ya da gitmemesi için bu zincire katılmakta ve birilerinin bundan etkinmiş olabileceği yönündeki olasılıkla hareket etmektedirler. Yani, mektuplara ilişkin herşey aslında sanıdan ibarettir. Birileri, insanların toplumsal eşitlik, yardımlaşma duygusundan, sorumluluk bilinci üzerinden bir hareket başlatmıştır ve sürdürmektedir. Ancak, yıllarca süren bu dolaşımın masum bir çabadan, bıktırıcı hatta sömürücü bir niteliğe bürünmesi de mümkündür. Öyle ki yakın arkadaşlar arasında gönderilen gerçek kan arama, maddi destek ya da farklı yardım çağrılarında bile insanların şüphe duymasına yol açmaktadırlar. İnsanlar bu mektupları, gerçekliklerini çok sorgulamadan, doğru olup olmadığına önem vermeden, sadece ipuçlarının inandırıcılığının etkisiyle ve aslında biraz da otomatikleşmiş bir hareketle adres defterindekilere postalayabilmektedir. Ayrıca, bu mektupların her şeye rağmen gönderiliyor oluşu, onların yeni bir nitelik kazandıklarına da işaret etmektedir. Mektuplar, arkadaşlar arasında haberleşmenin bir yolu olarak, kişiselleştirilmemiş, ilginç birer ileti olarak da iş görmektedir.

Sonuç: Uzun Ömrün Sırrı

Kanserli küçük (kız) çocuğun kalan altı ayının yıllardır tamamlanmamasının nedeninin arandığı bu çalışmada, yanıtın “efsane” olduğu söylenebilir. Yani, uzun ömrün sırrı, “bir efsane olmak”tır. Bir efsane alt türü olan kanserle ilgili zincir mektuplar, yapısından anlaşıldığı kadarıyla, maddi destek arama ve kendi kendini dolaşıma sokma gücünü öncelikle, konu ettiği hastalık türünden ve hastanın yaşından almaktadır. Arzusunu gerçekleştirmek için de duygudaşlık kurduğu insanlara sorumluluk yüklemekte ve yaygın bağış toplama kampanyasını kullanmaktadır. İlk dolaşıma çıktığı tarih de belirtilmediğinden, zaman, mektubu alan her kişide yeniden başlamaktadır. Dolayısıyla söz konusu altı ay, hep bu güne oldukça yakın bir geçmişte başlamakta ve bizim geleceğimizde bitmektedir. Yazımda, güncelleştirme, yerleştirme ve yorum da yapıldığından, aynı mektup farklı örnekleriyle birlikte yayılmaktadır. Mektuba uzun bir ömür veren bu yayılmanın bir nedeni de mektuba gerçeklik katan izlerin insanlarda uyandırdığı şüphedir. Ancak yıllarca sürebilen dolaşımın her zaman inananlar ya da şüpheye düşenler tarafından yönetildiği söylenemez. İnternet ortamının belirsiz, kimlik saklamaya elverişli yapısından yararlananlar muziplik yapmak, eğlenmek ya da sadece ilginç bir e-posta göndermiş olmak için postalanabilmektedir. Kısaca, postalanma amacı ne olursa olsun, mektubun yayılabilmesi ve uzun süre de dolaşımda kalabilmesi için içeriğinin doğru bir biçimde kodlanması ve uygun, “doğru” aktarıcılara ulaştırılması yeterlidir.

NOTLAR

1 Metin içinde verilen mektupların yazım ve noktalama özellikleri ya da hataları korunmuştur.

2 Ancak, Himmelsbriefe (heaven letters) zincir mektubunun kökeninin ortaçağa dayandığı ileri sürülmektedir. http://en.wikipedia.org/wiki/Chain_letter

3 <http://urbanlegends.about.com/science/urbanlegends/library/weekly/aa060299.htm>

4 Örnek bir dolaşım hesaplaması için bkz. <http://www.cs.rutgers.edu/~watrous/chain-letters.html>

5 Bu konuda bilgi veren bazı internet siteleri bulunmaktadır. Bkz. <http://www.cs.rutgers.edu/~watrous/chain-letters.html> ve <http://urbanlegends.about.com>

6 <http://www.snopes2.com/inboxer/children/mydek.asp#add> ve <http://www.cs.rutgers.edu/~watrous/chain-letters.html>

7 <http://www.snopes2.com/inboxer/children/mydek.asp#add>

8 <http://www.nardis.com/~twchan/letter.html> ve http://www.cancer.org/docroot/med/content/med_6_1_chain_e-mail.asp

KAYNAKLAR

Badur, Selim (2004). “Ölüm Üzerine Çeşitliler”, *Cogito/Ölüm: Bir Topografya*, Yaz-40, 93-105.

Boratav, Pertev Naili (1988). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, beşinci baskı.

Brednich, Rolf W. (2002). “Where They Originated... Some Contemporary Legends and Their Literary Origins”, *Folklore-Electronic Journal of Folklore*, vol. 20, May, <http://www.folklore.ee/folklore/vol20/legends.pdf>

Brunvand, Jan Harold (1998). *The Study of American Folklore*. New York: W.W. Norton Company.

Daniel W. VanArsdale (2002). *Chain Letter Evolution*. <http://www.silcom.com/~barnowl/chain-letter/evolution.html>

Dégh, Linda (2001). *Legend and Belief*. Bloomington: Indiana University Press.

Kara, Çiğdem (2003). *Çağdaş Halk Anlatıları ve Söylentileri-Günümüzün Zihinsel Haritaları ve Bunların Anlamları Üzerine Halkbilimsel Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim Anabilim Dalı, basılmamış doktora tezi.

Ong, Walter J. (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür-Sözün Teknolojileşmesi*. (çev.) Sema Postacıoğlu Bannan, İstanbul: Metis Yayınları.

Örnek, Sedat Veyis (1979). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*. Ankara: Türkiye İş Bankası.

Propp, Vladimir (1985). *Masalın Biçimbilimi*. (çev.) Mehmet Rifat ve Sema Rifat, İstanbul: BFS.

Rifat, Mehmet (1982). *Genel Göstergebilim Sorunları-Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Alaz Yayınları.

_____ (1998). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları-1. Temel ve Eleştirel Düşünceler*. İstanbul: YKY.